

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СКЛАДІВ АГРОХІМІКАТІВ І ПЕСТИЦИДІВ

М.В. МАКАРЕНКО, кандидат сільськогосподарських наук

Наведено нормативні акти, що регулюють відносини у сфері зберігання агрохімікатів і пестицидів. Визначено критерії, за якими слід установлювати відповідність стану складів агрохімікатів та пестицидів чинному законодавству. Підкреслено важливість підтримання складів у нормальному стані для збереження навколишнього середовища й економії коштів.

Агрохімікати, пестициди, правові засади, сертифіковані склади.

Зберігання пестицидів, добрив і регуляторів росту рослин є невід'ємною складовою процесу їх використання. Неправильне зберігання добрив та засобів захисту рослин може загрожувати здоров'ю людей і завдати значних збитків сільськогосподарським підприємствам та спричинити адміністративну й кримінальну відповідальність винних у порушеннях осіб.

Дослідження показали, що при зберіганні аміачної селітри на складі із земляною підлогою і дахом, який протікає, за три місяці втрачається при вимиванні та міграції в ґрунт 16,6% маси добрива й азоту щодо початкової кількості [3]. При визначенні збитків від неправильного зберігання добрив враховують не лише прямі втрати поживних речовин і шкоду, завдану навколишньому середовищу, але й недоодержаний через це врожай. При неправильному зберіганні 100 т аміачної селітри збитки становитимуть 100 – 120 тис. грн на рік. За ці гроші можна відремонтувати склад і привести його у відповідність із діючими нормами. Навіть якщо склад матиме позолочений дах з мідних листків, то він окупиться за два роки. При неправильному зберіганні маса суперфосфату збільшується, але відбуваються перерозподіл і міграція фосфору в ґрунт. За три місяці неправильного зберігання цього агрохімікату втрачається 70 % фосфору щодо його початкової кількості. А зберігання протягом двох діб на полі без опадів також призводить до втрати до 8% фосфору [3]. Тонна аміачної селітри, що потрапила у ґрунт, здатна забруднити 200 тис. кубічних метрів питної води й зробити її непридатною для використання. Тому необхідно при зберіганні добрив і пестицидів суворо дотримуватися вимог законодавства у цій сфері.

Мета дослідження – охарактеризувати правові засади функціонування складів агрохімікатів і пестицидів, навести нормативні акти, які регулюють відносини у сфері їх зберігання.

Матеріали і методи дослідження. Основний нормативний акт, який регулює діяльність, пов'язану зі зберіганням, транспортуванням і використанням добрив та пестицидів – це Закон України “Про пестициди і агрохімікати” № 86/95-ВР від 2 березня 1995 р. [5]. Одним з головних принципів, згідно зі статтею три цього Закону, є пріоритетність збереження здоров'я людини й охорони навколишнього природного середовища відносно економічного ефекту від застосування пестицидів і агрохімікатів. Також

статтею 10 згаданого Закону встановлено вимоги до маркування та пакування пестицидів і агрохімікатів. Кожна товарна одиниця повинна супроводжуватися рекомендацією щодо її застосування із зазначенням культур та об'єктів, для обробки яких призначено пестициди і агрохімікати, способів, норм і кратності використання, термінів вичікування (для пестицидів), заборони та обмеження на застосування, способів і засобів знешкодження пестицидів й агрохімікатів, а також заходів безпеки під час роботи, транспортування і зберігання, ліквідації аварійних ситуацій та їхніх наслідків, заходів подання першої медичної допомоги у разі отруєння.

Розглянемо основні критерії й методи перевірки складів пестицидів і агрохімікатів відповідно до чинних нормативних актів.

Склади мають бути побудовані згідно із затвердженим проектом та відповідати будівельним нормам. Для складів, збудованих за типовими проектами, необхідно перевірити відповідність планування й розмірів приміщень проекту. З цією метою зручно використовувати каталоги [7]. При виявленні порушень необхідно повідомити Державну архітектурно-будівельну інспекцію.

Державними санітарними правилами планування та забудови населених пунктів, затвердженими наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 1996 року № 173, і Державними санітарними правилами "Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві" ДСП 8.8.1.2.001-98 встановлені вимоги щодо зберігання пестицидів, які спрямовані на усунення негативного впливу останніх на життя та здоров'я людей і довкілля [10].

Потрібно перевірити розміри санітарно-захисних зон від складів зберігання отрутохімікатів та мінеральних добрив до житлової забудови та водойм, що наведені у таблиці 1.

До I типу добрив належать хлористий амоній, аміак водний, аміак рідкий, аміакати, вуглеаміакати, ціаномід калію, сульфат амонію, сульфат амонію.

1. - Розміри санітарно-захисних зон від складів зберігання отрутохімікатів та мінеральних добрив до житлової забудови і водойм

Мінеральні добрива та пестициди	Розміри санітарно-захисних зон, м						
	200	300	400	500	600	700	1000
	Допустимі кількості пестицидів та мінеральних добрив, т						
Отрутохімікати /пестициди/	до 20	21–50	51–100	101–300	301–400	401–500	>500
Мінеральні добрива I типу	-	до 50	51–100	101–300	301–400	401–500	>500
Мінеральні добрива II типу	-	-	до 200	201–400	401–600	601–800	>800
Мінеральні добрива III типу		до 100	101–500	501–1000	1001–2000	2001–3000	>3000
Мінеральні добрива IV типу	до 500	501–1000	1001–2000	2001–4000	4001–8000	8001–10 000	>10 000

До II типу добрив віднесено калієву селітру, аміачну селітру, вапняно-аміачну селітру, натрієву селітру, кальцієву селітру.

До III типу добрив входять фосфоритне борошно, кісткове борошно, преципітат, нітрофоска, діамонію фосфат, томасшлак, суперфосфат простий негранульований, калійна сіль, сульфат калію, калімагнезія, калімаг, хлористий калій-електроліт, крейда мелена, вапняне борошно (порошок), нітрофос, термофос.

До IV типу добрив належать вапняне борошно (сирого помелу), РКД, карбамід, суперфосфат простий гранульований, суперфосфат подвійний гранульований, нітроамофоска, нітроамофос, амофос, амофоска, каїніт, хлористий калій.

Якщо в санітарно-захисній зоні складу виявлено споруди, які не можуть там розміщуватись, необхідно звернутись до Держархбудінспекції з метою встановлення законності їхнього будівництва.

Державні будівельні норми України (Генеральні плани сільськогосподарських підприємств ДБН Б.2.4-3-95) визначають відстань від складів до рибогосподарських водойм не менше 2 км [1, 2]. У разі особливої необхідності допускається зменшення або збільшення відстані за умови погодження її з органами, що забезпечують охорону рибних запасів (п. 2.11). Для санітарно-захисних зон завширшки понад 100 м із боку житлової зони повинні передбачатися смуги деревно-чагарникових зелених насаджень завширшки не менше 50 м, а при ширині зони від 50 до 100 м ширина смуги має бути не менше 20 м (п. 2.17). В санітарно-захисній зоні не допускається розміщення житлових будинків, дитячих дошкільних закладів, шкіл, лікувально-профілактичних та оздоровчих закладів загального користування, установ відпочинку, спортивних споруд, садів, парків, садівничих товариств і городів (п. 2.18).

Закон України “Про захист рослин”, № 180-XIV від 14 жовтня 1998 року зі змінами та доповненнями встановлює обов’язкову наявність у підприємства сертифіката про дотримання регламентів застосування пестицидів й агрохімікатів (тільки регуляторів росту рослин) у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження. Це разовий документ, який підтверджує стан дотримання регламентів використання пестицидів і агрохімікатів (тільки регуляторів росту рослин) у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження [4].

Порядок видачі сертифіката регламентується Постановою Кабінету Міністрів від 28 грудня 2011 року N 1378 “Про затвердження порядків видачі погодження на ввезення на територію України засобів захисту рослин, сертифіката відповідності сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження вимогам щодо вмісту в них залишкової кількості пестицидів, агрохімікатів та важких металів і сертифіката про дотримання регламентів застосування пестицидів і агрохімікатів” [14].

Сертифікат видається обласним підрозділом Державної фітосанітарної служби України. Для його одержання необхідно надати в дозвільний центр за місцем реєстрації підприємства такі документи: заяву за формою згідно з додатком 2, до якої додаються результати аналітичних досліджень сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження, проведених спеціалізованими територіальними лабораторіями Держветфітослужби або Держсанепідслужби; засвідчені заявником копії журналу обліку пестицидів і агрохімікатів, що застосовувалися при виробництві

сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження, сертифікатів якості засобів захисту рослин, які використовувалися при виробництві сільськогосподарської продукції й сировини рослинного походження. Заява та документи, необхідні для одержання сертифіката відповідності продукції й сертифіката про дотримання регламентів, не пізніше наступного робочого дня передаються до відповідної державної фітосанітарної інспекції. Рішення про видачу чи відмову у видачі сертифіката відповідності продукції та сертифіката про дотримання регламентів приймається протягом 10 днів із дня надходження на розгляд відповідних заяви і документів, про що письмово повідомляється заявникові. Сертифікат про дотримання регламентів за формою згідно з додатком 4 видається на заявлений обсяг сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження, які вироблені на одній земельній ділянці.

Згідно з державними будівельними нормами ДБН В.2.2-7-98 склади мають бути обладнані системами водопостачання й водовідведення [1]. Підлога складів повинна виключати потрапляння хімічних речовин у ґрунт. У секціях складів для зберігання рідких добрив і пестицидів мають бути передбачені гідроізововані колодязі-нейтралізатори для затримання речовин, що витекли.

Кожен працівник складу повинен мати допуск на право роботи, пов'язану з транспортуванням, зберіганням та застосуванням пестицидів і агрохімікатів [16]. Його видають підрозділи Державної фітосанітарної служби. Підставою для видачі допуску є посвідчення про проходження спеціальної підготовки з питань безпечного виконання роботи з пестицидами і агрохімікатами. Навчання проводиться один раз на три роки. Робітники повинні мати медичну книжку з висновком медичної комісії про відсутність протипоказань за станом здоров'я. Особи, діяльність яких пов'язана зі зберіганням агрохімікатів та пестицидів, повинні мати при собі під час виконання роботи допуск, медичну книжку і наряд на виконання роботи.

Усі працівники складів повинні проходити навчання та перевірку знань з питань охорони праці відповідно до вимог Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26 січня 2005 № 15 [12].

Для безпечного зберігання агрохімікатів і пестицидів обов'язковим є суворе дотримання правил пожежної безпеки. Крім загальних правил пожежної безпеки для складів хімічних речовин встановлено ряд спеціальних норм, які регламентуються розділом 7.10.4 Правил пожежної безпеки в Україні. НАПБ А.01.001-2004 [13]. Слід звернути увагу, що у складських приміщеннях має бути в наявності план розміщення хімічних речовин із зазначенням їхніх характерних властивостей: "вогнебезпечні"; "отруйні"; "хімічно активні". Для стелажів необхідно встановлювати максимально допустиму масу або кількість упаковок, які повинні зберігатися, для уникнення перевантаження. Стелажі виготовляють із негорючих матеріалів. Аміачну селітру зберігають в окремому відсіку, розміщеному біля торцевої стіни і відділеному від іншої частини складу протипожежною стіною без отворів. Кожен відсік площею понад 300 м² повинен мати не менше двох самостійних виходів. На одному складі можна зберігати не більше 3,5 тис. тони селітри, а у відсіку – 1,2 тис. тони. У складських приміщеннях для зберігання аміачної селітри не повинно бути прямих, лотків та інших заглиблень. Власник складу повинен надати органам

пожежної безпеки декларацію про відповідність об'єкта Правилам пожежної безпеки.

Підприємство, на якому виконуються роботи, пов'язані зі зберіганням аміачної селітри насипом чи її переробленням у мінеральні добрива, як потенційно небезпечний об'єкт має провести ідентифікацію об'єкта згідно з вимогами встановленими Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 956 “Про ідентифікацію та декларування об'єктів підвищеної небезпеки” [18]. Для ідентифікації необхідно звернутися до Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки. До другого класу небезпеки віднесено склади, де зберігається 1250 т і більше добрив, що містять нітрат амонію з кількістю азоту не менше 28 %. До першого класу небезпеки належать склади, на яких зберігається 5000 т і більше добрив, що містять нітрат амонію з кількістю азоту не менше 28 %.

На складах агрохімікатів і пестицидів повинен бути розроблений план локалізації аварійних ситуацій і аварій (ПЛАС) відповідно до наказу Комітету по нагляду за охороною праці України від 17 червня 1999 року № 112 (НПАОП 0.00-4.33-99) [11]. План переглядається раз на п'ять років. Не дозволяється виконувати роботи працівникам, які не ознайомлені з планом ліквідації аварій і не знають його в частині, що стосується місця їхньої роботи.

При використанні аміачної селітри насипом (без упаковки) потрібно дотримувати “Правил охорони праці при переробці та зберіганні аміачної селітри насипом”, затверджених Державним комітетом України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 1 вересня 2009 року № 142 [17].

При роботі з агрохімікатами й пестицидами необхідно дотримувати санітарних норм, які регламентуються “Санітарними правилами по хранению, транспортировке и применению минеральных удобрений в сельском хозяйстве” від 13 квітня 1973 року № 1049-73 [9] та “Державними санітарними правилами ДСП 8.8.1.2.001-98 “Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві” від 3 серпня 1998 року № 1 [10]. Слід зазначити, що адміністрація підприємств зобов'язана надавати робітникам при роботі з агрохімікатами й пестицидами засоби механізації, спеціальний одяг і спецвзуття, засоби захисту рук, органів дихання, зору, а також проводити навчання за правилами техніки безпеки. Тривалість роботи з пестицидами 1-го і 2-го класів небезпеки не повинна перевищувати чотирьох годин, з іншими – шість годин на добу (з відпрацюванням іншого часу робочого дня на операціях, не пов'язаних із застосуванням пестицидів. Двері складу повинні замикатися на замок і мати попереджувальний напис “Склад пестицидів. Стороннім вхід заборонено”.

Робота складу дозволяється лише за наявності санітарного паспорта на право одержання, зберігання й застосування пестицидів і мінеральних добрив, затвердженого органами санітарного нагляду та погодженого з інспектором по охороні навколишнього природного середовища.

Обов'язковим є облік одержання і витрат агрохімікатів та пестицидів. На складі повинна вестися книга обліку-витрати пестицидів, де зазначаються дата прийому або видачі, реквізити документів, за якими проводиться прийом чи видача, кількість препаратів і залишок на день обліку. Книга має бути з пронумерованими сторінками, прошнурована, скріплена печаткою, з підписом керівника господарства. У міру надходження нових найменувань продукції їм відводять нові сторінки для обліку.

Підприємства, що надають послуги зі зберігання агрохімікатів і пестицидів на комерційній основі, повинні сертифікувати свої склади. Сертифікація складів здійснюється згідно із Законом України “Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва” від 23 грудня 2004 року № 2286-IV [6]. Товарний склад – це організація, яка зберігає товар та надає послуги, пов’язані зі зберіганням на засадах підприємницької діяльності. Сертифікований товарний склад – це товарний склад, який отримав сертифікат про відповідність надання послуг, що дає право видавати прості й подвійні складські свідоцтва на окремі групи товарів, зазначені в сертифікаті про відповідність надання послуг із зберігання. При прийманні на зберігання склад видає складське свідоцтво. Просте свідоцтво видається на пред’явника, а подвійне складське свідоцтво є іменним і складається з двох частин – складського свідоцтва та заставного свідоцтва, яке може бути відокремлене.

При торгівлі пестицидами й регуляторами росту рослин необхідно одержати ліцензію з оптової, роздрібної торгівлі пестицидами й агрохімікатами (тільки регуляторами росту рослин) [4]. Ця ліцензія видається Міністерством аграрної політики та продовольства України. Для її одержання потрібні такі документи: заява; опис; копія довідки про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств і організацій, в якій вказано ліцензійний вид діяльності; копія свідоцтва про державну реєстрацію суб’єкта підприємницької діяльності; копія документа, що засвідчує право власності чи оренди складських торгових приміщень, засвідчена в установленому порядку; копії санітарних паспортів на спеціалізовані складські приміщення, магазини, які мають підписи та печатки санітарно-епідеміологічної служби, спеціально уповноважених органів з питань охорони навколишнього природного середовища, станції захисту рослин або позитивні висновки зазначених органів (окремими листами) на інші складські приміщення; копії допусків (посвідчень) працівників підприємства на право роботи з пестицидами й агрохімікатами, засвідчені в установленому порядку; підтверджувальний документ (копія контракту) про наявність спеціаліста з агрономічною освітою і досвідом роботи у цій сфері, а також копія диплома; гарантійний лист щодо утилізації токсичних відходів, що виникають при здійсненні оптової, роздрібної торгівлі.

Зберігання деяких високотоксичних пестицидів, як правило, на нинішній час заборонених до використання, потребує одержання ряду додаткових дозволів та узгоджень. Щоб уникнути правових проблем при зберіганні цих речовин необхідно негайно їх утилізувати шляхом укладання угоди з підприємством, яке має дозвіл на таку діяльність. Перелік отруйних речовин і порядок їх зберігання, транспортування та утилізації регулюється Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів” від 20 червня 1995 року № 440 [15].

Висновки. Зберігання агрохімікатів і пестицидів є процесом підвищеної небезпеки. Склади агрохімікатів та пестицидів повинні відповідати вимогам чинних нормативно-правових актів. Відсутність у підприємства необхідних документів може призвести до значних матеріальних збитків, а також до забруднення навколишнього середовища й завдати шкоди здоров'ю людей унаслідок неналежного утримання складів та обліку агрохімікатів і пестицидів.

Список літератури

1. Государственные строительные нормы Украины. Здания и сооружения. Здания и сооружения для хранения минеральных удобрений и средств защиты растений ДБН В.2.2-7-98 : Изд. офиц. – К. : Гос. ком. стр-ва, архит. и жил. политики Украины, 1998. – 98 с.
2. Державні будівельні норми України. Генеральні плани сільськогосподарських підприємств. ДБН Б.2.4-3-95 : Вид. офіц. – К. : Держ. ком. у справах містобудування і архіт., 1995. – 58 с.
3. Дыльков М.С. Справочное пособие по хранению минеральных удобрений и ядохимикатов. / М.С. Дыльков, А.М. Митрофанов, Н.Ф. Нохрин – М. : Колос, 1974. – 255 с.
4. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про захист рослин” : прийнятий 17 лютого 2011 року № 3042-VI / Нормат.-правові акти з питань охорони здоров'я за 2011 рік. Інформ.-аналіт. матеріали. – К. : МОЗ України, 2012. – 96 с.
5. Закон України “Про пестициди і агрохімікати”: прийнятий 2 березня 1995 року № 86/95 ВР // Відом. Верхов. Ради (ВВР). – 1995. – № 14. – Ст. 91.
6. Закон України “Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва” : прийнятий 23 грудня 2004 року № 2286-IV// Відом. Верхов. Ради (ВВР). – 2005. – № 6. – Ст. 136.
7. Иллюстрированный каталог рекомендуемых к строительству складов химпродукции. – Рязань: ВНИПИагрохим, 1989. – 144 с.
8. Министерство здравоохранения СССР. Санитарные правила организации технологических процессов и гигиенические требования к производственному оборудованию от 4 апреля 1973 года № 1042-73 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v1042400-73>.
9. Министерство здравоохранения СССР. Санитарные правила по хранению, транспортировке и применению минеральных удобрений в сельском хозяйстве от 13 апреля 1973 года № 1049-73. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uazakon.com/document/tpart21/isx21120.htm>.
10. Міністерство охорони здоров'я України. Державні санітарні правила ДСП 8.8.1.2.001-98 “Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві” від 3 серпня 1998 року № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=4151>.
11. Наказ Комітету по нагляду за охороною праці України від 17 червня 1999 року № 112 (НПАОП 0.00-4.33-99) : вид. офіц. – Офіц. вісн. України. – 1999. – № 27. – С. 295.
12. Охорона праці в Україні. Нормативна база : 3-тє вид., змін. і доп./ О.М. Роїна . – К.: КНТ, 2007. – 548 с.
13. Правила пожежної безпеки в Україні. НАПБ А.01.001-2004 – К.: Пожежінформтехніка, 2005. – 208 с.
14. Про затвердження порядків видачі погодження на ввезення на територію України засобів захисту рослин, сертифіката відповідності сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження вимогам щодо вмісту в них залишкової кількості пестицидів, агрохімікатів та важких металів і сертифіката про дотримання регламентів застосування пестицидів і агрохімікатів: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1378: вид. офіц.// Офіц. вісн. України. – 2012. – № 1. –Т. 2. – Ст. 33.

15. Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 1995 року № 440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/440-95-п>. 16. Про затвердження Порядку одержання допуску (посвідчення) на право роботи, пов'язаної з транспортуванням, зберіганням, застосуванням та торгівлею пестицидами і агрохімікатами: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 1995 року № 746 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/853-2011-п>.

17. Про затвердження Правил охорони праці при переробці та зберіганні аміачної селітри насипом: Держ. ком. України з пром. безпеки, охорони пр. та гірн. нагляду: наказ від 01 вересня 2009 року № 142: вид. офіц.// Офіц. вісн. України. – 2009. – № 76. – Ст. 2592.

18. Про ідентифікацію та декларування об'єктів підвищеної небезпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 956: вид. офіц.// Офіц. вісн. України. – 2002. – № 29. – Ст. 1357.

Приведены нормативные акты, регулирующие отношения в сфере хранения агрохимикатов и пестицидов. Определены критерии, по которым следует устанавливать соответствие состояния складов агрохимикатов и пестицидов действующему законодательству. Подчеркнута важность поддержания складов в нормальном состоянии для сохранения окружающей среды и экономии средств.

Удобрения, пестициды, правовые основы, сертифицированные склады.

Normative acts, which regulate relations in the sphere of storing of agrarian chemicals and pesticides, are cited. The criteria are defined, which must be used when examining conformity of warehouses containing agrarian chemicals and pesticides to actual laws. Good managing of warehouses is stressed, which needed for natural environment preservation and to save money.

Fertilizers, pesticides, legal bases, certified warehouses.